

re kesmesi gereken kurbanı dem-i fevât, Allah rızâsı için nâfile olarak kesilen kurbanı dem-i nefl, ihram yasaklarına riayet etmeyen veya hac ve umrenin vâciblerinden birini yerine getirmeyen kimsenin kesmesi gerekli kurbanı da dem-i cinâyet denir.

İhramda iken en az bir gün dikişli elbise giymek, başı örtmek, asgari bir organının tamamına koku sürmek, başın ve sakalın en az dörtte birini tıraş etmek, asgari bir elin veya ayağın tırnaklarını kesmek, kudüm ve vedâ tavafını erkekler cünüp olarak, kadınlar hayız veya nifas halinde iken, ziyaret tavafını abdestsiz olarak yapmak, ziyaret tavafının üç, vedâ tavafının dört şavtını eksik yapmak veya vedâ tavafının tamamını terketmek, Safâ ile Merve arasındaki sa'yi yapmamak, arefe günü güneş batmadan önce Arafat'tan ayrılmak, Müzdelife vakfesini, şeytan taşlamayı terketmek gibi davranışlar Hanefîler'e göre demi gerektirir. Mâlikîler'e göre mîkât mahallini ihramsız geçmek, telbiyeyi, kudüm tavafını, şeytan taşlamayı, Mina ve Müzdelife'de gecelemeği terketmek; Şâfiîler'e göre mîkât mahallini ihramsız geçmek, Müzdelife ve Mina'da gecelememek ve vedâ tavafını terketmek; Hanbelîler'e göre dikişli elbise giymek, koku sürünmek, karşı cinsi öpmek ve okşamak, saç ve tırnak kesmek demi gerektiren başlıca davranışlardır. Mezhepler arasında ayrıntıda farklı hükümler bulunmakla birlikte söz konusu ihlâlin meşrû bir özürden dolayı meydana gelmesi veya kişinin maddî imkânının bulunmaması halinde dem yerine oruç tutulması ve fakirlere belirli bir sadakanın verilmesi de söz konusu olmaktadır (geniş bilgi için bk. HAC; İHRAM).

Hanefîler'e göre dem Harem'de kesilir. Mâlikîler'e göre avlanma ve cinsi münasebette bulunmanın cezası olan kurbanlar Mina veya Mekke'de kesilir; diğer kurbanlar her yerde kesilebilir. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ise asolan demin Harem'de kesilmesidir. Hanefîler dışındaki üç mezhebe göre dem-i ihâr ihârî* in olduğu yerde kesilir.

Temettu' ve kırân haccından dolayı kesilmesi gerekli olan şükür kurbanının bayramın ilk üç gününde kesilmesi Ebû Hanîfe'ye göre vâcip, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre sünnettir. İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre de bu süre içinde kesilir, daha önce kesilemez. Şâfiî'ye göre bu süre içinde kesilmesi sünnetse de daha önce ve daha sonra da

kesilebilir. Ceza kurbanları için belli bir süre bulunmamakla birlikte hatanın işlenmesinden hemen sonra kesilmesi efaldır.

Kırân ve temettu' haccında kesilmesi vâcip olan şükür kurbanı ile nâfile olarak kesilen kurbanın etinden sahibi yiyebilir. Hacda ceza ve kefaret olarak kesilen kurban ise (dem) âlimlerin çoğunluğuna göre adak ve zekât hükmünde olup etinden sahibi ve bakmakla yükümlü olduğu yakınları yiyemez.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Hac", 37; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 310-323; İbn Kudâme, *el-Muğni*, III, 282, 322, 371, 520 vd.; İbn Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-kebîr* (İbn Kudâme, *el-Muğni* ile birlikte), III, 244-245; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, İstanbul 1987, I, 161-165; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* (Bulak), II, 224-254; Şirînî, *Muğni'l-muhtâc*, I, 512 vd., 532 vd.; İbn Cüzey, *Qavânînu'l-aşkâmi's-ser'iyye*, Kahire 1985, s. 132-134; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, II, 542-590; Zühayrî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, III, 256-268.



RAHMİ YARAN

DEM

(د م)

Türk mûsikisinde kullanılan bir tabir.

Farsça'da "nefes, soluk" anlamına gelen kelime, Türk mûsikisinde birbirleriyle ilgili olan sesleri belirtmek için "dem sesler" ve "dem tutmak" tabirlerinde kullanılmıştır.

Neyin ses alanı içerisinde yer alan en pest sekizlisindeki perdelere dem sesler denir. Bunlar, üflenerek çıkarılması oldukça zor kabul edilen kaba rast ile geveşt perdeleri arasındaki seslerdir. Neyzenlerce bu sesleri iyice çıkarmadan diğer perdelerin hakkını vermenin imkânsız olduğu kabul edildiğinden ney derslerine başlayanlara önce dem sesler öğretilir. Bu seslerin canlı ve kolay üflenebilmesi neyzenin kabiliyeti ve bu arada çok çalışması ile ilgili bir husustur. Bu sebeple eskiden mevlevîhânelerdeki ney öğretimi, 300 gün süren bir dem sesleri üfleme safhasıyla başladı.

Türk mûsikisinde ses veya çalgı ile yapılan serbest (irticâî) icra esnasında, yaylı veya üfleli bir sazın sürekli yahut aralıklı olarak soliste okuduğu ya da çaldığı makamın güçlü veya durak perdelerini basarak eşlik etmesine dem tutmak denilir. Dem tutma sırasında çok defa eserin icra edildiği dizinin bir oktav aşısından eşlik edilir.

Öte yandan, Mevlevî âyinde neyzen başının ilk taksimi sırasında taksim sonlarına doğru bir veya birden fazla neyin taksim edilen makamın durak perdesini sürekli üflemesine de dem tutmak denir.

BİBLİYOGRAFYA :

Türk Lugatı, II, 766; Abdülbâkî Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242, vr. 6^a; Abdülbâkî Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 13, 84; a.m.f., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 374; Halil Can, "Mevlevî Âyini", *Hız. Mevlana ve Mevlevî Ayınları*, İstanbul 1969, s. 20-21; Süleyman Erguner, *Ney: Metod*, İstanbul 1986, s. 35, 46; Öztuna, *BTMA*, I, 216.



NURİ ÖZCAN

DEMAK

XV. yüzyılın son çeyreğinde kurulan ve yaklaşık bir asır süren Cava adasındaki bağımsız ilk müslüman devleti.

Önceleri Cava'nın kuzey sahillerinde bir liman şehri olan Demak, bugün zamanla sahilin geniş kumsallarla kaplanması yüzünden denizden birkaç mil içerde kalmış küçük bir yerleşim merkezidir. Cava geleneğine göre Demak hükümdarlarının soyunun, XV. yüzyılın son çeyreğinde bölgeye yerleşen Cek Ko-po (Ç. Ko-po Amca) adındaki Çinli zengin bir müslüman tüccardan geldiği kabul edilmektedir. Cava vekâyî'nâmelerinde ilk Demak hükümdarının, son Macapahit kralı ile daha sonraki yıllarda saraydan kovulan Çinli bir prenesten doğan Raden Patah (Arapçası Fettâh) olduğu anlatılmaktadır. Yine aynı kaynaklara göre bu sıralarda zayıf düşen Macapahit Hindü Budist Devleti Demak'ın saldırılarıyla ortadan kalkmıştır. Demak'ın ikinci hükümdarı, Portekizlilerin Rodim diye adlandırdıkları Bedreddin (veya Kame-rüddin) yaklaşık 1504 yılında ölünce yerine geçen oğlu (veya kardeşi) Trenggana Demak Devleti'nin en güçlü hükümdarı idi. Daha sonraki Cava kaynaklarında onun 1524 yılından itibaren "sultan" unvanını aldığı kaydedilmektedir. Trenggana, birincisi 1505-1518, ikincisi 1521-1546 yılları arasında olmak üzere iki dönem hükümdarlık yaptı. Bu iki dönem arasındaki üç yıl içinde kayınbiraderi Ceparâ hâkimi Patih Yûnus hüküm sürmüştür.

Trenggana devrinde Demak zenginlik ve nüfuz bakımından zirveye ulaştı. Trenggana o bölgenin önemli limanlarını Demak'a bağlamaya çalıştığı gibi he-